

העמקת השליטה האיראנית במרחב מעבר הגבול אלבוכמאל, חלק מאסטרטגיה של ביסוס ציר אספקה יבשתי המחבר את איראן עם עיראק, סוריה ולבנון (בשיתוף עם [ImageSat International] [ISI])

15 ביולי 2018

המסר המרכזי

בחודשים האחרונים העמיקה איראן את שליטתה במרחב מעבר הגבול אלבוכמאל בין סוריה לעיראק באמצעות כוחות שיעים שבחסותה. מעבר זה נתפס על ידי איראן כבעל חשיבות אסטרטגית רבה שכן דרכו עובר ציר האספקה היבשתי בינה לבין עיראק, סוריה ולבנון ("המסדרון היבשתי"). נראה כי בחודשים האחרונים כבר החלה תנועת כלי רכב דרך אזור אלבוכמאל אך היא עדיין אינה משמעותית. בעתיד, לכשיגדל נפח התנועה יאפשר הדבר לאיראן להפחית את תלותה בנתיב האווירי שבין טהראן-דמשק, להרחיב את נוכחותה בסוריה, להקל על העברת פעילים ואמצעי לחימה לחזבאללה בלבנון ולמיליציות השיעיות שבסוריה. כל אלו עלולים לשפר את יכולות הטרור והחתרנות של איראן בלב המזרח התיכון ולקדם את החזון האיראני של הקמת מרחב אזורי בעל אופי שיעי מהפכני.

מבנה המסמך

◀ מסמך זה כולל את הפרקים הבאים:

- ◆ אלבוכמאל: אזור מפתח בציר האספקה היבשתי, שבין עיראק לסוריה.
- ◆ התבססות הכוחות השיעים בחסות איראן במרחב אלבוכמאל.
- ◆ הכשרת התשתית הפיזית: עבודת הכשרה במעבר אלבוכמאל והקמת דרכי עפר עוקפות.
- ◆ תקיפה אווירית נגד מפקדה של המיליציות העיראקיות-שיעיות, שמדרום לאלבוכמאל.
- ◆ האם ובאיזו מידה השמישה איראן את ציר האספקה היבשתי העובר דרך אלבוכמאל?

אלבוכמאל: אזור מפתח בציר האספקה היבשתי, שבין עיראק לסוריה

הקמת ציר אספקה יבשתי, שיחבר בין איראן, עיראק, סוריה ולבנון נתפסת ע"י איראן כאינטרס אסטרטגי חשוב. שכן באמצעותו יכולים האיראנים להעביר אמצעי לחימה וכוחות מאיראן דרך עיראק לסוריה ומשם ללבנון. ציר האספקה היבשתי מאפשר לאיראן להפחית את תלותה בנתיב האווירי, שבין טהראן לדמשק, להרחיב ולהעמיק את נוכחותה בסוריה, להקל על העברת אמצעי לחימה ופעילים לחזבאללה בלבנון ולמיליציות השיעיות בסוריה.

◀ בקיץ 2017, לקראת סוף תהליך התמוטטות המדינה האסלאמית, נבחנו ע"י קאסם סלימאני והמיליציות העיראקיות-שיעיות כמה חלופות להקמת ציר אספקה יבשתי בין עיראק לסוריה. ציר האספקה היבשתי נתפס ע"י סלימאני והאיראנים כמלקוח חשוב שניתן להשיגו בתום הלחימה. החלופה שנמצאה המתאימה ביותר, על פי מקורות בכירים ב"גיוס העממי" (מסגרת-העל של המיליציות השיעיות), הייתה הכביש המוביל

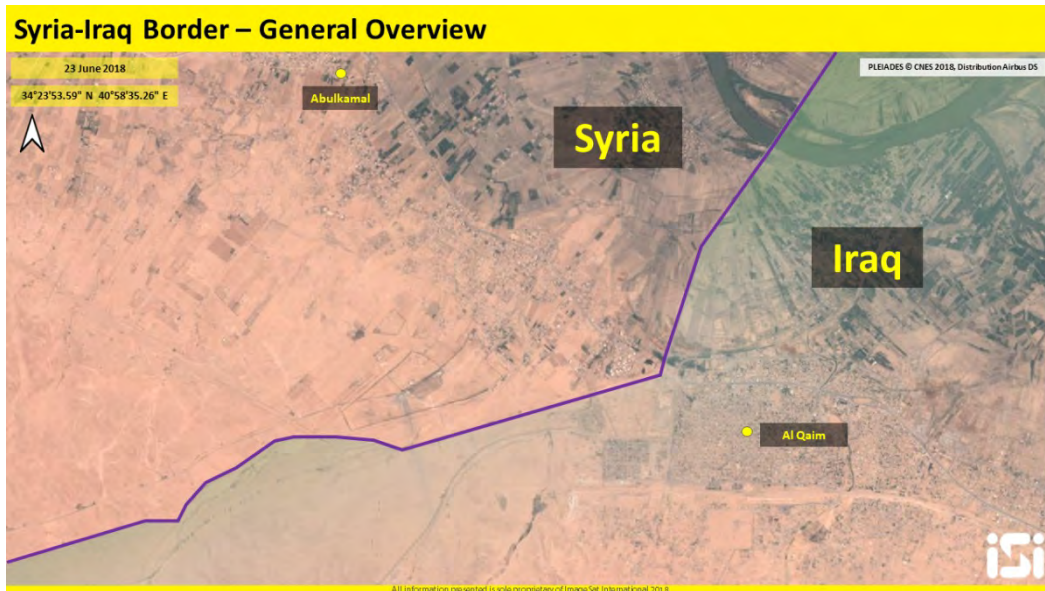
לאלמיאדין ולדיר אלזור ומשם דרך תדמור לדמשק; קרי- הכביש הראשי החוצה את מעבר אלבוכמאל (Theguardian.com, 16 ביוני 2017).

◀ **מדוע נתפס אלבוכמאל כמעבר הגבול החשוב ביותר בראייה האיראנית?** בין בגדאד לדמשק מחברים שני צירים יבשתיים הנתפסים להערכתנו כמועדפים על האיראנים: **הציר הראשון**, הקצר יותר, המוביל מבגדאד לדמשק, **עובר דרך מעבר תנף**, שבקרבת משולש הגבולות שבין עיראק-ירדן וסוריה. **איראן אינה יכולה לעת עתה לעשות שימוש לוגיסטי בציר זה משום שמרחב תנף נשלט ע"י ארה"ב וארגוני מורדים שבחסותה**. באם יושג הסכם שיסדיר יציאת האמריקאים מתנף וכוחות המשטר הסורי ישתלטו על המעבר **וסביבתו עלולה איראן להשתמש גם בציר הזה מתוך עניין שלא להסתמך על ציר אחד בלבד**.

◀ **הציר השני**, הארוך יותר, **עובר מבגדאד דרך עמק הפרת וחוצה את מעבר אלבוכמאל**. ציר זה הינו **לעת עתה הציר היחיד בו ניתן להשתמש כציר אספקה יבשתי**, ומכאן חשיבותו. אומנם המעבר דרכו כרוך **בקושי ביטחוני** (פעילות גרילה של דאעש) אך הוא אינו עובר דרך אזור הנתון תחת שליטת ארה"ב וארגוני המורדים שבחסותה (כדוגמת תנף). על רקע זה **נותנים עתה האיראנים עדיפות להתבססות במרחב מעבר אלבוכמאל, מעבר הגבול היחידי בסוריה שיש להם עליו מידה רבה של השפעה**. הדבר נעשה באמצעות מיליציות עיראקיות-שיעיות וכוח מחזבאללה המופעלים על ידם. במרחב זה **שוהים דרך קבע קצינים ממשמרות המהפיכה (להערכתנו בעיקר מכוח קדס) המסייעים לכוחות השיעים בפיקוד, יעוץ מקצועי והכוונה**.

שני הצירים המרכזיים המובילים מדמשק לבגדאד דרך מעברי אלבוכמאל (קאא'ם בצד העיראקי) ואלתנף (אלוליד בצד העיראקי) (Google Maps).

גבול סוריה- עיראק במרחב אלבוכמאל- אלקאא'ם: מבט על
(ImageSat International [ISI])

התבססות הכוחות השיעים שבחסות איראן במרחב אלבוכמאל

◀ מיליציות עיראקיות-שיעיות וארגון חזבאללה הלבנוני שבהשפעת איראן מילאו תפקיד חשוב בכיבוש העיר אלבוכמאל, שסימל את קיצה של המדינה האסלאמית כישות טריטוריאלית ממשלתית (9 בנובמבר 2017). בכיבושה של אלבוכמאל השתתפו **כוח חזבאללה**, כוח של המיליציה העיראקית שיעית **תנועת אלנג'בה** (תנועת האצילים), **כוח מחטיבת פאטמיון** (מסגרת צבאית, שהוקמה על ידי איראן, הכוללת פליטים אפגאנים - שיעים) ו**חטיבת זינביון** (מסגרת צבאית, שהוקמה על ידי איראן, הכוללת פעילים פקיסטניים). לכוחות השיעים מסופחים **קצינים איראנים המשתייכים להערכתנו לכוח קדס של משמרות המהפכה בתפקידי פיקוד ויעוץ מקצועי** (כמה קצינים איראנים נהרגו לאחרונה באזור מהלך הלחימה נגד פעילי דאעש). **קאסם סלימאני, מפקד כוח קדס והדמות הבכירה במערך החתרנות והטרור במזרח התיכון, מגלה התעניינות אישית באזור וביקר בו כשהתרחשו בו אירועים חריגים.**

מימין: קאסם סלימאני, מפקד כוח אלקדס של משמרות המהפכה האיראנים, בחברת אחד מלוחמי תנועת האצילים במהלך כיבוש מרחב אלבוכמאל (ענב בלדי, 17 בנובמבר 2017). משמאל: קאסם סלימאני מדבר במכשיר קשר עם המיליציות השיעיות הלוחמות בעיר (חשבון הטוויטר של ההסברה הקרבית המרכזית של חזבאללה, 20 בנובמבר 2017).

**קאסם סלימאני ולוחמי תנועת האצילים באזור אלבוכמאל
(ערבי 21, 16 בנובמבר 2017).**

התבססות הכוחות השיעים המופעלים ע"י איראן במרחב מעבר הגבול אלבוכמאל מהווה הישג אסטרטגי עבור איראן. שכן זאת הפעם הראשונה, שעלה בידי האיראנים להשיג מידה רבה של שליטה, באמצעות ארגונים שבחסותם, על מעבר גבול בין סוריה לבין עיראק.

◀ **חשיבותם של הכוחות השיעים באבטחת מרחב אלבוכמאל גדלה בתקופה שלאחר כיבוש העיר. זאת משום, שצבא סוריה פינה חלק מכוחותיו לזירות לחימה אחרות בעלות עדיפות גבוהה יותר עבורו, בעוד שהמיליציות השיעיות וכנראה גם כוח של חזבאללה נותרו במקום לשמירה על הביטחון. נראה, כי לאחר שכבשו את מעבר אלבוכמאל תוגברו הכוחות ב מיליציות עיראקיות-שיעיות נוספות כגון **גדודי חזבאללה**. גם בצדו העיראקי של הגבול עם סוריה (מעבר אלוליד), פועלות מיליציות עיראקיות-שיעיות בחסות איראנית, כך שלמיליציות השיעיות שבחסות איראן נוכחות משני עברי הגבול.**

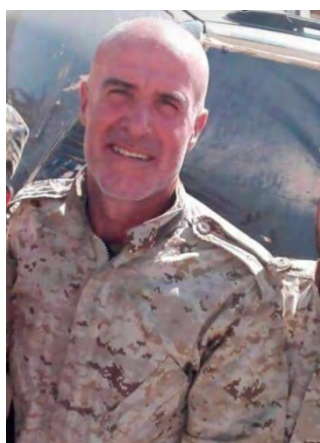
◀ הכוחות השיעים בפיקוד קצינים איראניים מאבטחים את המרחב בשיתוף עם **כוח מצבא סוריה**. נראה כי צבא סוריה מתמקד בשמירת הביטחון בעיקר בתוך העיר אלבוכמאל בעוד שהכוחות השיעיים ערוכים בפאתי העיר ובמרחב שמסביבה. **הכוחות השיעים והסורים ניצבים בפני התקפות דאעש**, בעיקר התקפות פגע וברח, המתבצעות ע"י פעילי דאעש הפועלים מהשטח המדברי שממערב לפרת (מאלבוכמאל ועד לתדמור). במחצית הראשונה של יוני 2018 ביצע דאעש מספר התקפות נגד העיר אלבוכמאל. בהתקפות הללו **נהרגו קצין ולוחם איראניים ממשמרות המהפכה, פעיל חזבאללה בכיר, ופעילים מחטיבת פאטמיון האפגאנית**. כמו כן נהרגו כשלושים חיילים וקצינים מצבא סוריה ובתוכם קצין סורי בכיר. בשל האבידות הרבות הזדרז להגיע למקום **קאסם סלימאני, מפקד כוח קדס**.

מימין: לוחמי חטיבת אלפאטמיון, שבהפעלת איראן, באזור אלבוכמאל (חשבון הפייסבוק אصدقاء سوريا الأسد, 10 ביוני 2018). משמאל: קאסם סלימאני מפקד כוח קדס במהלך ביקור שקיים לאחרונה במזרח סוריה נפגש עם לוחמי החטיבה האפגאנית פאטמיון, שהשתתפה בקרבות נגד דאעש וספגה אבדות רבות, (ערוץ הטלגרם של חטיבת פאטמיון, 10 ביוני 2018).

שני אנשי משמרות המהפכה, שנהרגו בהתקפת דאעש נגד אלבוכמאל. מימין: הקצין האיראני ח'ליל תח'תי נז'אד. משמאל: מחמד מהדי פרידוני (חשבון הטוויטר @Mahdiibakhtiari, 6 ביוני 2018).

מימין נאצר ג'מיל חדרג', פעיל בכיר בחזבאללה, שנהרג בהתקפת דאעש נגד אלבוכמאל. על פי דיווחים בתקשורת הסורית הוא שימש כמפקד גדוד הרקטות של חזבאללה בסוריה. משמאל: נאצר ג'מיל חדרג' (חשבון הטוויטר של סידד אדם, 8 ביוני 2018).

הכשרת התשתית הפיזית: עבודת הכשרה במעבר אלבוכמאל והקמת דרכי עפר עוקפות

◀ לאחר כיבוש מרחב אלבוכמאל (נובמבר) החל הממשל הסורי לבצע עבודות הכשרה לקראת פתיחתו מחדש. הפתיחה הייתה אמורה להתקיים באפריל 2018 (הטלוויזיה הסורית, 29 במרץ 2018). אולם בשל

עדיפות נמוכה של המשטר הסורי, חוסר היציבות הביטחונית, שנגרם בעיקר בשל המשך פעולות הגרילה שמבצע דאעש ובשל אילוצים אחרים של המשטר הסורי, **עדיין לא הסתיימו עבודות הכשרה**. ביולי 2018 מסר שגריר עיראק בסוריה כי **עיראק מקיימת דיונים עם גורמים רשמיים בסוריה לגבי פתיחת המעברים ובמרכזם מעבר אלקא'ים-אלבוכמאל** (סאנא, 9 ביולי 2018; ענב בלדי, 10 ביולי 2018; סוכנות הידיעות העיראקית העצמאית בראת'א, 10 ביולי 2018). **צילומי לוויין בבירור כי המעבר טרם נפתח וכי הכשרתו עדיין נמשכת**.

עבודות הכשרה במעבר אלבוכמאל והדרך העוברת דרכו
(ImageSat International [ISI]).

מימין: מעבר אלבוכמאל מצדו הסורי של הגבול. על גבי השלט נכתב: "מנהלת המכס הכללית - מזכירות המכס של אלבוכמאל". משמאל: עבודות הכשרה באזור מעבר אלבוכמאל (הטלוויזיה הסורית, 29 במרץ 2018).

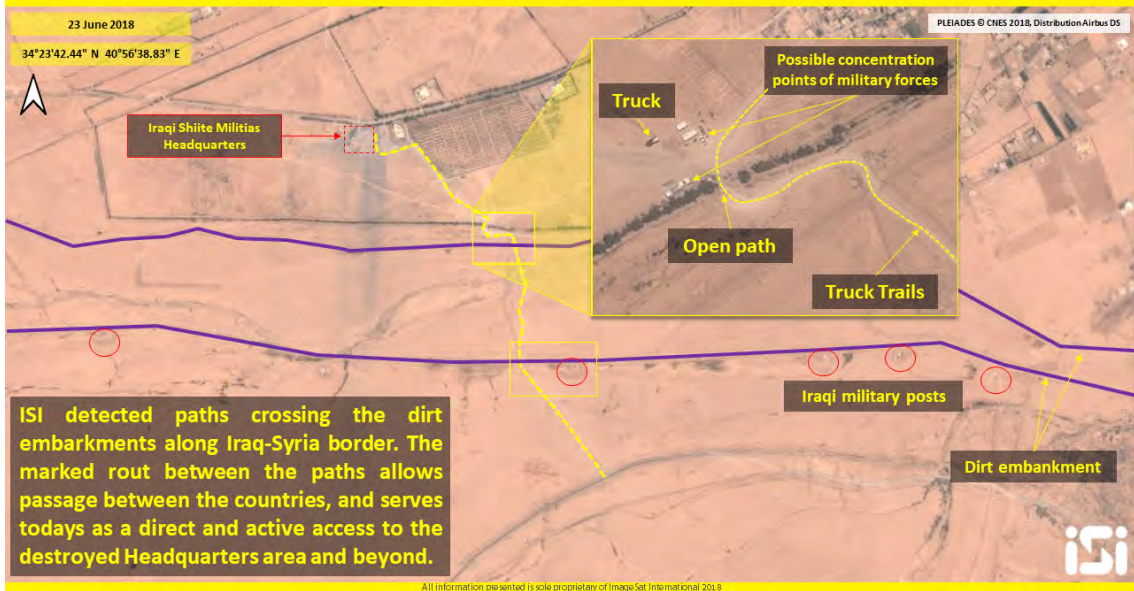
Syria-Iraq Border – Official Border Crossing Under Construction

עבודות ההכשרה של מעבר אלבוכמאל והדרך העוברת דרכו. העבודות כוללות זיפות הדרך מחדש
 .(ImageSat International [ISI])

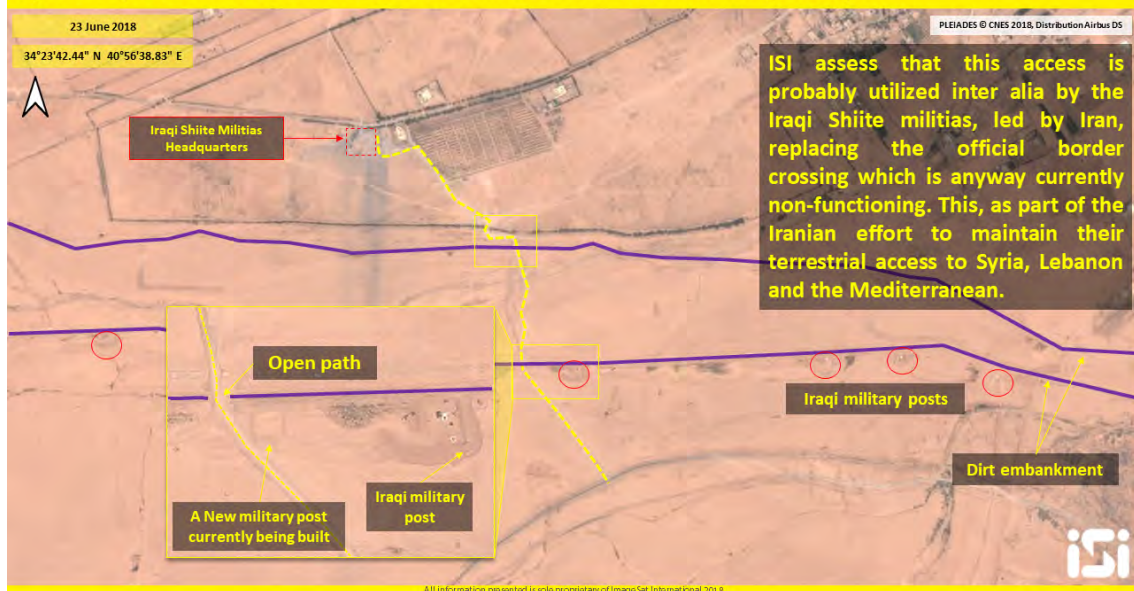
סגירתם המתמשכת של מעבר אלבוכמאל והכביש הראשי העובר דרכו הניעה את האיראנים להשתמש בדרכי עפר עוקפות. דרכי עפר אלו חוצות סוללות עפר שהוקמו לאורך גבול סוריה-עיראק ומאפשרות תנועה, בין שתי המדינות. נראה כי הדרכים העוקפות הוקמו ע"י דאעש בתקופת "המדינה האסלאמית" ועתה הן מושמשות ע"י איראן. דרכם אלו מאובטחות בעיקר ע"י המיליציות השיעיות ויתכן גם כוח מצבא עיראק (בצידו העיראקי של הגבול). בדרכי העפר הללו מתבצעת תנועת כלי רכב בין סוריה לעיראק ובכלל זה משאיות כפי שניתן להבחין בתצלומי הלווין. אחת מהדרכים הללו מובילה למפקדת המיליציות השיעיות שהותקפה ונהרסה ב-18 ביוני 2018.

Syria-Iraq Border – Active Road Crosses the Border Between Iraq and Syria

דרכי עפר עוקפות החוצות את סוללות העפר שעל גבול סוריה-עיראק
(ImageSat International [ISI])

Syria-Iraq Border – Active Road Crosses the Border Between Iraq and Syria

דרך עפר המובילה מעיראק לסוריה ועוברת דרך מפקדת המיליציות השיעיות שהותקפה מהאוויר
(ImageSat International [ISI])

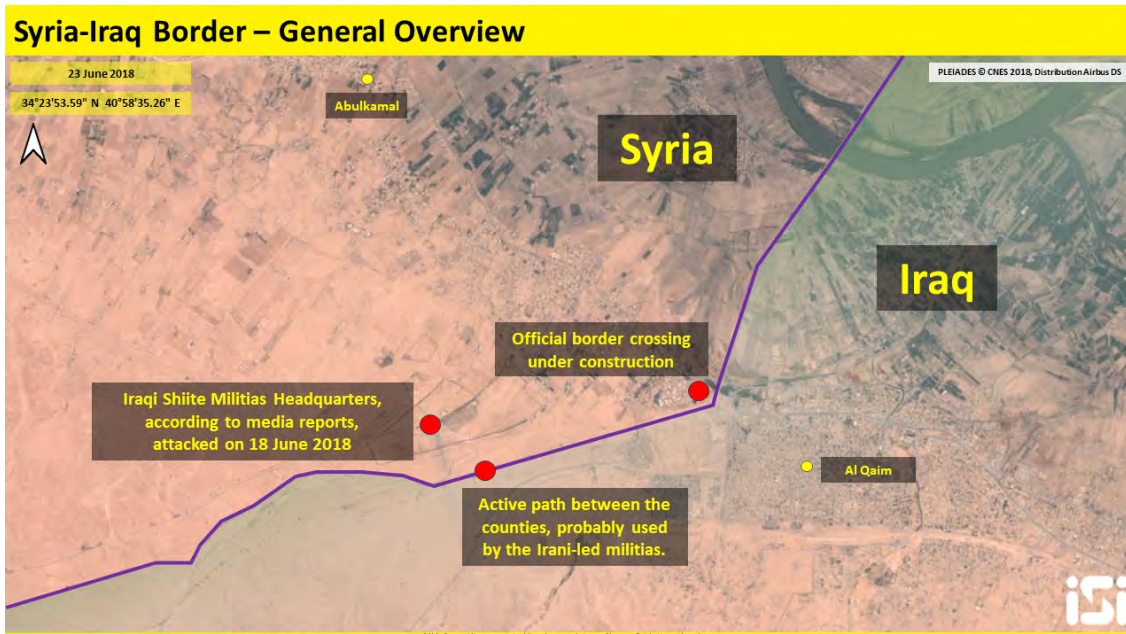
תקיפה אווירית נגד מפקדה של המיליציות העיראקיות-שיעיות, שמדרום לאלבוכמאל

ב- 18 ביוני 2018 בוצעה התקפה אווירית נגד **מפקדה של המיליציות העיראקיות-שיעיות, שמדרום לאלבוכמאל, בקרבת גבול סוריה- עיראק. ההתקפה הייתה חריגה באופייה, שכן המיליציות השיעיות ופעילי חזבאללה הפועלים באזור היו נתונים עד כה להתקפות קרקעיות של פעילי דאעש, איך לא לתקיפות מהאוויר. בהתקפה נהרגו עשרות פעילי מיליציות עיראקיות שיעיות רובם מהמיליציה העיראקית שיעית "גדודי חזבאללה".**

◀ **על פי פיענוח תצלומי לוויין נהרסה המפקדה לחלוטין.** "הגיוס העממי", מסגרת-העל של המיליציות השיעיות בעיראק, מסרה כי התקיפה כוונה נגד מפקדת חטיבות 45 ו- 46 של "הגיוס העממי", שבקרבת גבול סוריה-עיראק (אתר האינטרנט של הגיוס העממי, 18 ביוני 2018). נראה לנו כי המפקדה **שהותקפה שלטה על המיליציות העיראקיות שיעיות הפועלות בקרבת הגבול ועל תנועת כלי הרכב בנתיבי עפר העוקפים את מעבר אלבוכמאל.** על פי צילומי הלוויין מוקמה המפקדה בקרבת נתיב עפר עוקף, שהגיע משטח עיראק. מהמפקדה הובילו כמה נתיבים לכמה מבנים נוספים שבסביבה (ראו צילומי לוויין).

מפקדת המיליציות לפני ולאחר התקיפה האווירית
(ImageSat International [ISI])

מפקדת המליציות השיעיות שהותקפה ונתיב העפר העוקף המוביל אליה
(ImageSat International [ISI])

נתיבי עפר שחיברו את המפקדה שהותקפה למבנים נוספים שבאזור
(ImageSat International [ISI])

◀ בעקבות האבידות הרבות שספגו המיליציות השיעיות בתקיפה האווירית באלבוכמאל ביקר במקום אבו עלי אלמהנדס, סגן מפקד "הגיוס העממי" המהווה הדמות הדומיננטית ב"גיוס העממי". אבו עלי אלמהנדס היה מעורב בעבר (1983) בשורה של מעשי טרור בכווית, נגד שגרירויות ארה"ב וצרפת, בשליחות איראן ובשורות חזבאללה הלבנוני. במהלך הלחימה בעיראק נגד צבא ארה"ב הוא עמד בראש מיליציה שיעית בשם גדודי חזבאללה (שפעיליה מצויים באלבוכמאל), שניהלה לוחמת גרילה והופעלה ע"י כוח קודס האיראני. נראה לנו, כי אבו עלי אלמהנדס המופעל לדעתנו ע"י קאסם סלימאני, ממלא תפקיד מרכזי בהפעלת המיליציות העיראקיות-שיעיות בסוריה.

אבו עלי אלמהנדס, סגן מפקד "הגיוס העממי" בעיראק, בעת ביקורו במפקדה שנהרסה מדרום לאלבוכמאל (Zamanalwsl.net.news, 29 ביוני 2018).

◀ **בהתקפה האווירית נהרגו 52 לוחמים, 30 מהם היו פעילי מיליציות שיעיות עיראקיות המופעלות ע"י איראן.** ההרוגים השיעים משתייכים למיליציות שיעיות עיראקיות של "הגיוס העממי". מקור עיראקי מסר כי הכוחות שייכים לגדודי חזבאללה¹, חברות אנשי האמת² ותנועת האצילים³ (עראק אלח'יר, 18 ביוני 2018). כמו כן נפגעו פעילי כוח מיליציה שיעי עיראקי בשם **גדודי האמאם עלי**. על פי דיווחים בכלי התקשורת נראה כי מרבית ההרוגים שייכים לגדודי חזבאללה.

בתגובה להתקפה נגד המפקדה פרסם "הגיוס העממי" "הודעת הבהרה" בה הודה, **שפעיליו נוכחים במרחב אלבוכמאל שבסוריה מאז שחרור האזור** (נובמבר 2017). על פי ההודעה עוסקים פעיליו בשמירה על מרחב הגבול, יחד עם צבא סוריה, בידיעת כוחות הביטחון העיראקים וממשלת סוריה. בהודעה נאמר כי המקום שהותקף הינו מפקדה, הנמצאת בקרבת הגבול הסורי-עיראקי. על פי ההודעה, אזור זה חיוני מבחינה צבאית משום ש"פעילי הטרור" מנסים לחדור דרכו לשטח עיראק, ובהגנה עליו שומרים פעילי "הגיוס העממי" על אדמת עיראק ומגינים על הריבונות העיראקית. בהודעה זאת ניסה "הגיוס העממי" להעניק לגיטימציה לפעילות כוחותיו בשטח סוריה על ידי הצגתם כמי שמגנים על ביטחונה של עיראק (ולא על אינטרסים איראנים).

◀ **אף גורם לא קיבל אחריות לביצוע ההתקפה האווירית.** בקשר לזהות המבצעים קיימות גרסאות סותרות: המשטר הסורי האשים את הקואליציה הבינלאומית בהנהגת ארה"ב. מקור בצבא סוריה מסר, כי "הקואליציה האמריקאית תקפה את אחת מעמדותיו הצבאיות מדרום מזרח לאלבוכמאל. כתוצאה מכך נגרמו הרוגים ופצועים" (סאנא, 18 ביוני 2018). גם "הגיוס העממי" העיראקי, שאנשיו נפגעו בהתקפה, ייחס את ההתקפה לארה"ב וביקש מהאמריקאים לפרסם הבהרה (אתר הגיוס העממי, 18 ביוני 2018). מנגד, **דובר פיקוד המרכז של ארה"ב** מסר, כי אף אחד בקואליציה בראשות ארה"ב לא ביצע תקיפות ליד אלבוכמאל (רויטרס). בכיר בממשל האמריקאי, שביקש להישאר בעילום שם, טען כי ישראל היא שביצעה את ההתקפה (CNN, 18 ביוני 2018).

¹ מיליציה שיעית בעיראק שהוקמה בתחילת 2007 ע"י כוח קדס האיראני במטרה לסלק את האמריקאים מעיראק. המיליציה נוטלת חלק פעיל במערכה נגד דאעש במסגרת "הגיוס העממי".

² מיליציה שיעית עיראקית שהוקמה ע"י כוח קדס האיראני בשנת 2006 במטרה לסלק את האמריקאים מעיראק.

³ מיליציה שיעית עיראקית הפועלת באזור בגדאד. כוח ממנה שנשלח לסוריה שם נלחם נגד ארגוני המורדים בהפעלת משמרות המהפיכה האיראנים.

האם ובאיזו מידה השמישה איראן את ציר האספקה היבשתי העובר דרך אלבוכמאל?

◀ ציר האספקה היבשתי המוביל מאיראן לעיראק ולסוריה **עדיין אינו בבחינת עובדה מוגמרת**. שר ההגנה האמריקאי ג'יימס מאטיס התבטא בתחילת ינואר 2018 כי איראן לא הצליחה עד כה ליצור את הגשר היבשתי מעיראק לים התיכון. לדבריו הקמת הגשר התעכבה בשל הלחימה הנמשכת נגד שרידי המדינה האסלאמית. מנגד, מקורות עיראקים, שמהימנותם אינה ברורה, טענו שבמחצית **דצמבר 2017 עברה שיירה צבאית איראנית ראשונה מעיראק לסוריה לכיוון דיר אלזור** (קרי, דרך אזור אלבוכמאל). **השיירה כללה עשרים משאיות**, שמטענן אינו ידוע, **ולוותה ע"י כוחות משמרות המהפכה והמיליציות העיראקיות**. להערכת אותם מקורות הייתה זאת כנראה תחילת ההפעלה של המסדרון היבשתי מאיראן לסוריה⁴.

להערכתנו, המתבססת גם על פיענוח תצלומי לוויין ע"י חברת ISI, **הופעל ציר האספקה היבשתי בחודשים האחרונים, אך עדיין לא בהיקף משמעותי**. דרך מרחב אלבוכמאל עברו, משאיות שתכולתן אינה ידועה לנו, **תוך עקיפת הכביש הראשי באמצעות דרכי עפר שנסללו באזור**. הפעלת הציר בהיקף משמעותי מחייבת **מתן מענה ביטחוני הולם להתקפות המתמשכות של דאעש וסיום עבודות ההכשרה של מעבר הגבול אלבוכמאל**. ההתקפה האווירית שהרסה לאחרונה את מפקדת המיליציות העיראקיות-שיעיות עשויה הייתה להתפרש כ"איתות" לאיראן, כי **התבססותה במרחב אלבוכמאל לא תעבור ללא הפרעה** וכי בעתיד עלולים הכוחות שבחסותה לעמוד בפני סיכונים משמעותיים יותר מאשר התקפות הגרילה של דאעש.

⁴ אפרים קם, INSS, מבט על, גיליון 1021, 14 בפברואר 2018. מתוך המאמר: "האם איראן עומדת להפעיל את המסדרון היבשתי לסוריה?"